

Jouko Kokkonen

Sisu ja urheilu – suomalaisten salaiset aheet?

”Suomalaisten ikivanha haave ’lännessä meri ja idässä meri’ on nyt toteutumassa. Ilman puolivuosiaista järjestelmällistä urheiluamme emme olisi vielä näin pitkällä.” (Akseli Kaskela, Suomen Urheilulehti 6.8.1941)

Maailmansotien välisessä Suomessa urheilulla oli neljä keskeistä tehtävää. Sen tuli palvella sisällissodan voittaneen Valkoisen Suomen ideologian mukaisesti maanpuolustustarpeita, tehtävä Suomea tunnetuksi, tarjottava yhteisiä isänmaallisia kokemuksia suomalaisille ja palveltava kasvamista kunnan kansalaiseksi. Urheilu ja omasta fyysisestä kunnosta huolehtiminen olivat jokaisen kansalaisen velvollisuus isänmaata kohtaan. Käytäntö oli kuitenkin kaukana ihanteista. Kilpaurheilijoiden määrä oli suhteellisen pieni ja omakohtainen liikuntaharrastus alkoi lisääntyä hitaasti vasta 1930-luvun lopulla. Toisaalta valtaosa työikäisistä teki ruumiillista työtä ja joutui muutenkin liikkumaan arjessaan paljon.

Maanpuolustusta tukivat 1920–1930-luvuilla etenkin hiihto-opetuksen tehostaminen kouluissa, suojeluskuntien urheilutoiminta sekä asevelvollisten liikuntakoulutus. Pysyvänä huolenaiheena oli asevelvollisten ja koko kansan fyysinen suorituskyky. Suomen tilanne näytti muihin

Pohjoismaihin verrattuna heikolta, sillä kutsunnoissa hylättyjen osuus oli suurempi kuin Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Myös kantahenkilökunnan kenttäkelpoisuus arvelutti.

Urheilu ja sodan rinnastaminen oli tavallista jo ennen ensimmäistä maailmansotaa, eikä ajattelu kuollut suursodan jälkeenkään. Suomessa Lauri Pihkala määritteli urheilun ja sodan kaksoisveljiksi. Olympialiikkeen yhtenä aatteellisena tarkoituksena oli tarjota rauhanomainen kilpakenttä kansakunnille. Urheilusaavutusten perusteella oli mahdollista tehdä johtopäätöksiä kansallisesta elinvoimasta. Tässä vertailussa Suomi menestyi hyvin Tukholman 1912 olympiakisoista lähtien.¹

Sisu oli 1900-luvun alussa ristiriitainen käsite, jonka hallitsevana puolelana oli paha sisu. Kansallisen eliitin tulkinnan mukaan suomalaiset olivat pohjimmiltaan metsäläisiä, jotka eivät osanneet hallita sisun sisältämiä arvaamattomia voimia. Vuoden 1918 sisällissota todisti pelon olleen oikeutettu. Urheilu nähtiin keskeisenä keinona sisun suuntaamisessa kansakuntaa rakentavaksi voimaksi. Martti Jukola jakoi sisun pitkäjänteisen pohjatyon mahdollistavaksi harjoitussisuksi ja menestykseen urheilussa johtavaksi kilpailusisuksi.

Urheilu valmensi sotaan

Sotavuosina 1939–1945 urheilun tehtävän määrittivät ensisijassa rintamatilanne, Suomen poliittinen asema ja propagandan tarpeet. Yksi sotavuosien johtoteemoista oli kansallisen yhtenäisyyden korostaminen, mihin urheilu tarjosi hyvän alustan. Suomalaisurheilijoiden saavutukset oli koettu yhteisiksi, vaikka yhteiskunta oli jakautunut porvarilliseen kulttuuriin ja työväenliikkeeseen. Helsingin vuoden 1940 olympiakisojen järjestelyt olivat myös koko kansan hanke. Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton ja Työväen Urheiluliiton oli tosin ollut vaikea aloittaa kotimaisen olympiarauhan kannalta välttämätöntä yhteistoimintaa urheiluliikkeen kaksi vuosikymmentä jatkuneen kahtiajaon jälkeen. Kisavalmistelut etenivät punamullan hengessä edistyspuoluelaisen J. W. Rangellin ja maalaisliittolaisen Urho Kekkosen johdolla. Olympiahankkeessa tehty yhteistyö osoitti käytännössä vastakohtien tasoittuneen, ja kertoi vertauskuvallisesti suomalaisten kykenevän yhteistyöhön.

Talvisodan aikana suomalaisten propagandassa korostuivat kansallinen yhtenäisyys, neuvostosotilaiden taistelukyvyn vähättely ja pienen maan joutuminen hyökkäyksen uhriksi. Talvisota vertautui urheilukamppailuun, jossa Suomi taisteli sitkeästi ja menestyksellä etukäteen ylivoimaiselta näyttäneen vastustajan kanssa. Tilanne sai suomalaiset kokoamaan voimansa ja ponnistamaan voimansa äärimmilleen. Yrjö Halmeen mukaan urheilussa opittu ”sisukas tahto voittaa” -ajattelu hallitsi Suomen armeijassa, vaikka voimasuhteet näyttivät epätasaisilta. Urheilussa hankittu voima, voitontahto ja iskuvalmius olivat tarpeen ”riettaitten kommunistilaumain villin hyökkäyksen” pysäyttämiseksi.²

Onni Haini tulkitsi *TUL*-lehdessä sisun selittävän suomalaisten sitkeyden ylivoiman edessä. Haini korosti urheilussa ja yhteisissä ponnistuksessa ilmenevän tarmokkuuden kuvaavan ”koko kansan perusrakennetta”.³ Sisu ei kuitenkaan ollut keskeisin urheiluun perustunut propagandateema talvisodan aikana. Julkisuudessa käsiteltiin erityisesti urheilijoiden kykyä taistelijoina. He muodostivat parhaan sotilasaineksen, joka oli karaistu kilpакentillä.⁴ Urheilijoiden vastakohtana näyttäytyivät puna-armeijalaiset, joiden heikko suorituskyky ja varsinkin hiihtotaito olivat pilkan kohteena. ”Kaalimaan vartijat” joutuivat kovien kokemusten jälkeen tunnustamaan hiihtotaidon merkityksen:

”Teoriassa ryssä kyllä hiihtää, käytännössä sitä tekevät vain siperialaiset ja jotkut Pohjois-Venäjän asukkaat. Pulskaa hiihto-oppaita on bolshevikki kyllä rustannut, olen omin silmin tuollaisen tekeleen sotasaaliin joukossa nähnyt, mutta eihän sitä pelkkien oppaiden avulla hiihtäjäksi tulla. Siihen menee kyllä aikaa enemmän kuin viisivuotissuunnitelman toteuttamiseen.”⁵

Hiihtojoukkojen merkitys talvisodassa oli suurin saarrostustehtävissä ja partio- ja sissitoiminnassa Laatokan pohjoispuolisilla rintamanosilla. Hiihtojoukkojen hyökkäykset aiheuttivat pelkoa neuvostosotilaiden keskuudessa. Kotirintamalla hiihtäjien voitot tukivat kuvaa talvisodan ihmeestä. Samalla vahvistui käsitys hiihdon maanpuolustuksellisesta merkityksestä.⁶ Suomella oli käytössään ”kokonainen hiihtävä armeija, jonka lumipukuiset partiot pujahtelivat kuin kärpät, häiriten kömpelökulkuisen, teillä pysyttelevän vihollisen toimintaa joka suunnalta”.⁷

Ulkomainen lehdistö paisutti suomalaisten hiihtotaidon myyttisiin mittoihin. Yhdysvaltalaisen E. John B. Allenin hiihdon historiaa käsittelevään vuonna 2007 ilmestyneeseen teokseen sisältyy luku talvisodasta. Pääasiassa anglosaksisissa maissa ja Ranskassa ilmestyneen sanomalehti-

aineistoon pohjalta Allen kuvaa romantisoitua sotaa, jossa aavemaisesti suksilla liikkuneet suomalaiset kykenivät taistelemaan menestyksellisesti neuvostoarmeijan tankkeja vastaan. *The Timesin* mukaan hiihto oli suomalaisille ”vaistonvarainen taito”. Amerikkalaisissa hiihtolehdistissä ilmes- tyi kuvia suomalaisista aavehiihtäjistä.⁸

Suomalaiset pystyivät esittämään talvisodan hyökkäyksenä seuraavi- en olympiakisojen isäntämaahan. Helsingin 1940 kisojen valmistelut oli käytännössä keskeytetty syyskuussa 1939, mutta kisoja ei virallisesti pe- ruutettu ennen huhtikuuta 1940. Olympiakisojen järjestäjämaahan koh- distunut hyökkäys oli lisäosoitus Neuvostoliiton kansainvälisestä oikeu- desta piittaamattomasta toiminnasta.⁹

Talvisodan aikana kirkastui lopullisesti myytti Suomen juoksemisesta maailmankartalle. Myytin muoto oli ollut olemassa jo aiemmin, mutta poikkeusoloissa tarina sai uutta kantavuutta ja uskottavuutta. Maailman- kartalle juoksijaksi oli kohotettu aiemmin myös Paavo Nurmi, mutta vuoden 1939 oloissa tehtävään soveltui parhaiten Hannes Kolehmainen, joka oli vertauskuvallisesti kamppailut Venäjän sortoa vastaan Tukhol- man olympiakisoissa 1912.¹⁰

Talvisodan aikana harjoitettu urheilun innoittama propaganda nostat- ti kotirintaman yhteishenkeä, mutta loi myös perusteettomia voitontoivi- veita. Osaltaan tähän vaikutti tottumattomuus poikkeus- ja sotatilanteen tiedotustoimintaan. Tämän puutteen korjaamiseksi Valtion Tiedotuslai- toksen toimintaa suunnattiin välirauhan aikana realistisemmalle pohjalle, mikä näkyi etenkin jatkosodan loppupuolella.

Maaottelumarssille

Välirauhan ajan suuret urheilutapahtumat pyrkivät pitämään yllä talvi- sodan aikana löytynyttä kansallista yhtenäisyyttä. SVUL ja TUL olivat keväällä 1939 vaikeiden vaiheiden jälkeen päässeet yhteisymmärrykseen olympiakisoihin tähtäävästä yhteistyöstä. Elokuussa 1940 järjestöt solmi- vat sopimuksen, joka antoi TUL:n urheilijoille mahdollisuuden osallistua kansainvälisiin kilpailuihin. Jo ennen sopimuksen solmimista SVUL:n ja TUL:n urheilijat kilpailivat heinäkuussa järjestetyissä kaatuneiden muis- tokilpailuissa.¹¹ Hengeltään kilpailut olivat juhlanan isänmaalliset: ”san-

kariveljien ansiosta” suomalaiset saattoivat kokoontua ”yhdessä, yhden kansan edustajana yhteisiin urheilujuhliin”.¹²

Syyskuussa 1940 yleisurheilijat kohtasivat stadionilla Ruotsin ja Saksan joukkueet. Poliittisesti maaottelu osoitti Saksan muuttaneen suhtautumistaan Suomeen. Saksalaisotilaiden kuljetukset Suomen kautta Norjaan alkoivat muutaman viikon kuluttua. Kansainvälisenä urheilutapahtumana ottelu oli vuonna 1940 suurin koko maailmassa. Urheilullisesti kyse oli Euroopan kolmen vahvimman urheilukansan kohtaamisesta. Uusi Suomi näki ottelun todisteena kolmen Itämeren alueen pohjoisen kansan ”terveestä elinvoimasta”.¹³

Maaottelun seremonioissa kuvastui talvisota. Ruotsin ja Saksan joukkueet tekivät kunniaa stadionille tulleille sotainvalideille ja kävivät laskeudessa seppeleen sankarihaudoille.¹⁴ SUL:n puheenjohtaja Urho Kekkonen luonnehti maaottelun päättäjäisillallisella urheilun maksaneen talvisodassa ”velkansa isänmaalle”. Miesmäärältään ja sotateknisesti heikompi Suomi oli ollut ”ylivoimainen sivistyksessä ja urheiluhengessä”. Taistelu oli vahvistanut käsitystä urheilun kansallisesta tehtävästä: urheilu ei saanut olla ”sisällyksetöntä harrastelua”, vaan sen tuli palvella ”itsenäisyyden ja vapauden asiaa”.

Saksalaiset lehdet kehuivat sodan karaiseman Suomen olevan toista maata kuin ”lihavan, ylensyöneen ja voimattoman” Ruotsin.¹⁵ Berliinin olympiakisojen pääsihteerinä toiminut Carl Diem oli jo kesällä luonnehtinut Suomen urheilun olevan tervehenkistä talonpoikaisurheilua. Suomen urheilu oli saanut ”alkuvoimansa” maamiehistä, jotka eivät istuneet työpäivän jälkeen oluttuvissa, vaan harjoittelivat.¹⁶ Suomalaisilta jäi huomaamatta, että lausunnot olivat osa saksalaisten Suomeen suuntaamaa propagandaa.¹⁷

Keväällä 1941 isänmaallista henkeä nostatti Ruotsin kanssa käyty maaottelumarssi. Aloitteen tekivät ruotsalaiset, joiden päämääriä marssi palveli. Ruotsalaisen järjestäjät kuvasivat marssin kansalliseksi liikekannallepanoksi. Tavoitteena oli myös saada kansalaiset harrastamaan liikuntaa.¹⁸ Kansankotiajattelun hengessä johtavat poliitikot marssivat rinta rinnan tavallisten kansalaisten kanssa.¹⁹ Suomalaiset ottivat ruotsalaisten haasteen vakavasti ja voittivat. Marssista tuli voimannäyte, jonka viesti oli, että liikkeellä olivat kaikki suomalaiset tasavertaisina ”Suomenlahdesta Jäämeren rannoille ja Pohjanlahdesta itärajalle saakka”.²⁰

Jatkosodan uhoa

Jatkosodan sytyttyä urheiluun pohjautunut sotapropaganda heijasteli hyökkäysvaiheen innostuneita mielialoja. Martti Jukola liitti sodan alkutunnelmissa useaan otteeseen urheilun ja sodan yhteen. Jukolan tulkinnan mukaan Suomen kansa oli urheillut pystyäkseen puolustamaan olemassaoloaan. Ainainen taistelu ylivoimaa oli jalostanut suomalaiset urheilukansaksi. Miehisyyden parhaat puolet – lihasvoima, rautainen elimistö ja nopea äly – yhdistyivät rauhanvuosina urheilussa ja ”vainon päivinä” sodassa. Suomalaisen urheiluhistoriaa kirjoitettiin ”Nevan soissa, Syvärin uomassa, Äänisen pielissä ja Valkean meren rantamilla”. Palkintoina olivat ”Vapauden risti, Mannerheimristi, rautaristi ja koivuristi”.

Suomalaissoitilaiden saavutukset ylittivät Jukolan mielestä kaikki siihenastiset ennätykset: ”Suomalainen sotamies on maailman paras urheilija – suomalainen urheilija on maailman paras sotamies.”²¹ Urheilukansalla oli parhaat edellytykset menestyä myös äärimmäisessä urheilussa – sodassa. Kamppailuun ”elämän kalleimmista arvoista” osallistui koko kansa, joka oli osoittanut kyvykkyytensä niin talvisodassa kuin maaottelumarssilla.²² Toivo Aro määritteli joulukuussa 1941 urheilun suomalaisten salaiseksi aseeksi. Urheilijoille oli kunniakysymys pyrkiä kunnostautumaan myös sodassa. Tämä asenne oli Aron mukaan käsittämätön niille laumoille, joita kannustetaan takaapäin ampumalla.”²³

Sävyltään räikeintä oli bolsevismin ja juutalaisuuden niputtanut urheiluteksteissä sinänsä harvinainen rasistinen propaganda. Martti Jukolan jatkosodan aikana perustamassa *Urheilu-Kuvastossa* ilmestyi vuoden 1943 alkupuolella ”Ollin” pakina ”Kun Novovodkassa juostiin maailmanennätys”. Hän irvaili ”bolshevistisen federatiivisen neuvostotasavalan fyysis-kulturellisen organismin stalinilais-stahanovilaisen iskuruuden ihmeellisestä, loistavasta suursaavutuksen” kustannuksella. Novovodkan ”punakisojen” 5000 metrillä kilpailivat Pavel Muhnujev, tsekisti Kolpakov ja juutalainen ilmiantaja Moses Safirstein. Järjestely oli komissaari Torakovin mukaan välttämätön maailmanennätyksen varmistamiseksi. Kansalainen pakeni tsekistiä, jonka takana pinnistelevän juutalaisen vauhtia paransi housunkauluksesta pilkottava 500 ruplan seteli: ”Huh, sanopa, onko vauhtia maailmassa sellaista, mikä juutalaiselle püsaa, kun tämä rahaseteliä kiinni ottaaksensa juoksee!”

Suunnitelma ei kuitenkaan toiminut. Muhnujev ja Kolpakov pääsivät maaliin, mutta kirittäjä Safirstein keskeytti huomattuaan rahan väärennetyksi.²⁴

Piirroksen oli laatinut Erkki Koponen, jonka omia juoksusaavutuksia esiteltiin taannoin tässä vuosikirjassa.²⁵

Urheilu piti henkeä yllä

Suomalaista urheilusankaruutta kiittävää, suurta lukijakuntaa kiinnostavaa kirjallisuutta julkaistiin jatkosodan aikana runsaasti. Menestyneet urheilijat olivat myös kulttuurilähettiläitä, joissa ruumiillistui suomalaisten elinvoima.²⁶ Äärimmäistä sankaruutta edustivat urheilun ”isänmaan alttarille” antamat monet uhrin. Sodassa kuolleet maailmanmestarit ja olympiavoittajat – ”Höckertit, Jalkaset, Uosikkiset, Vaseniukset, Lappalaiset, Olkinuorat ja monet muut” – olivat taistelleet ”tinkimättä isänmaan värien puolesta”. Kuuluisien urheilijoiden lisäksi sodassa olivat menettäneet henkensä myös monet tuntemattomat urheilumiehet.²⁷

Urheilukilpailut kuuluivat kotirintaman harvoihin sallittuihin huveihin ja niiden järjestäminen piti yllä toivetta normaaliaikojen paluusta.²⁸ Sotatoimialueella pidetyt kilpailut tarjosivat viihdytyskiertueiden ohella ainoan mahdollisuuden epävirallisiin kokoontumisiin. Ne olivat merkittäviä mielialan hoidon kannalta luodessaan joukko-osastoissa paikallispatriotismia ja pitämällä yllä nationalistisia tuntemuksia.²⁹ Suomalaisten rivisotilaiden enemmistö suhtautui korkealentoiseen isänmaallisuuteen ironisesti, mutta urheilun avulla samoja ajatussisältöjä voitiin välittää ilman jyrkkää torjuntaa.

Kuuluisimpia jatkosodan aikana järjestettyjä urheilutapahtumia olivat vuosina 1942–1944 pidetyt ”Karhumäen olympialaiset”. Talvikisat ehdittiin järjestää Karhumäessä kolmesti ja kesäkisat kahdesti. Moskovan radio yritti vähätellä kisojen merkitystä. *TUL*-lehden Lauri Nurmen mukaan Tiltu oli väittänyt kisoihin osallistuneen kourallisen urheilijoita, joiden saavuttamat tulokset olivat huonoja. Nurmi arvioi Suomen toimeliaan urheiluelämän ”herättävän kiukkuja Neuvostoliitossa, jossa ei ollut lainkaan kilpailutoimintaa”.³⁰

Kesällä 1942 tuli kuluneeksi 30 vuotta Tukholman olympiakisoista, mikä Sulo Kolkan mukaan antoi aiheen muistella ”ilolla ja ylpeydellä” miehiä, jotka ”taistelivat liputtoman isänmaansa nimissä”. Suomalaisurheilijat näyttivät kisoissa ”ensimmäisen kerran koko maailmalle mahtinsa ja voimansa ja saattoivat samalla sortajansa, ryssän, suorastaan naurettavaan valoon”.³¹ *Suomen Urheilulehti* julisti kisojen olleen jopa Suomen itsenäisyystaistelun alkupiste.³² Martti Jukola muisteli Tukholman olympiaviikoilla ilmassa olleen ”intoa ja kiihkoa ja kansallis-valtiollista hurmosta, joka aiheutti rohkeita näkyjä vapaasta Suomesta”.³³

Pilkanaiheita riitti myös neuvostoliittolaisen urheilukulttuurin heikkouksista, josta suomalaiset löysivät esimerkkejä valtaamiltaan alueilta. *Suomen Urheilulehti* kertoi ”ryssän” jättäneen urheilukentät nurmettumaan ja rakentaneen ”punaisin räsyin” somistettuja kunniaportteja ja punaiseksi sudittuja puhujalavoja.³⁴ Suomalainen propaganda hyödynsi jopa suomalaiskommunistien saavutuksia, jotka todistivat suomalaisten kyvykkyydestä venäläisiin verrattuna. Neuvosto-Karjalan urheiluelämä näet elpyi 1930-luvulla, kun sinne asettui suomalaisia urheilumiehiä: ”Urheilunnätykset siirtyivät ennen pitkää kaikki suomalaisten nimiin ryssien soittaessa tässä suhteessa toista viulua.” Suomalaisten pystyvyys herätti kateutta venäläisissä, jotka käynnistivät puhdistukset myös urheiluelämässä.³⁵

Käsitys urheilusta muuttui

Todelliset ja raskaat, kaikkia suomalaisia koskettaneet sotakokemukset tekivät lopun urheilun rinnastamisesta sotaan. Jossain määrin eloon jäi talvi- että jatkosodan rinnastaminen maaotteluun.³⁶ Myös Väinö Linnan *Tunteimatton sotilas* päättyy Vanhalan urheiluhenkiseen yhteenvetoon: ”Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liitto voitti, mutta hyvänä kakkosena tuli maaliin pieni sisukas Suomi.” Urheilijoiden uhrimieheen vetoaminen kadotti retorisen voimansa eikä rinnastus antiikin sankareihin saanut sodan jälkeen enää samaa pontta kuin 1930-luvulla.

Sotapropagandassa urheilua oli ollut helppo hyödyntää ja se sopi hyvin yhteen mielialahuollon muiden tekijöiden, kuten viihdytyskiertueiden kanssa. Olympiavoitoista oli ennen talvisotaa tullut suomalaisten yhteisiä muistoja, joiden kertaaminen ei herättänyt kielteisiä tunteita. Itäinen naapuri näytti epäluotettavalta myös urheilun näkökulmasta: Venäjä oli yrittänyt aikoinaan estää Suomen olympiaosanoton ja Neuvostoliitto oli talvisodassa hyökännyt vuoden 1940 olympiaisännän kimppuun.

Sotapropaganda oli ruokkinut uskomusta suomalaisten poikkeuksellisesta suorituskyvystä, mikä rintamamiehiä imartelevana säilytti uskotavuuttaan myös rauhan oloissa. Varsinkin hiihto sai hohtoa kaikkein suomalaisimpana urheilumuotona. Toisaalta suomalaisten urheilumestyksen heikentyminen 1940–1950-luvuilla sai epäilemään sisun joutuneen kaapatuksi ulkomaille.³⁷

Sisuttomuuden ruumiillistumaksi joutui Viljo Heino, joka keskeytti Lontoon olympiakisojen 10 000 metrin loppukilpailussa. Neljä vuotta aiemmin hän oli ollut saman matkan maailmanennätysmiehenä juhlituin suomalaisurheilija. Lauri Pihkala näkikin Heinin sodanjälkeisen urheiluelämän kiteytymänä:

”Entä sisu? Ei ole sattumaa, että suomalainen enää hyvin harvoin kykenee ratkaisemaan tasapäisen kilpailun edukseen. Heino on tässä suhteessa symbolisoinut sodanjälkeistä urheiluelämää.”³⁸

Käsitteenä sisu liittyy yksilöurheiluun ja erityisesti kestävyyslajeihin. Sen juuret ovat syvällä ihanteellisessa korvenraivaajien Suomessa, joka on kaupungistuneen maan asukkaille mielenmaisemaltaan kaukainen ja käsittämätön.³⁹ Urheilukielessä sisun on korvannut etenkin joukkuepeleissä nöyryys. Se ei tarkoita arkiajattelun mukaista nöyrää alistumista

vahvemman tahtoon, vaan pitkäjänteistä omista vahvuuksista lähtevää tekemistä.⁴⁰ Se muistuttaa Martti Jukolan määritelmää harjoitussisua.

Urheilua ja sisua ei voi yksin nimetä suomalaisten salaiseksi sotavuosien aseeksi. Yhteiskunnan kestävykyä piti yllä myös vahva kansalaistoiminta, jonka merkitystä ei Neuvostoliitossa ymmärretty. Urheilun tämän kansalaistoiminnan osana voi siten pitää suomalaisten merkittävänä maanpuolustuksellisenä vahvuutena.

Artikkeli perustuu kirjoittajan Lahdessa Suomalaisilla historiapäivillä 8.2.2014 pitämään esitelmään ja väitöskirjan *Kansakunta kilpasilla – Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952* lukuun ”Ryssään ei voi luottaa”.

Viitteet

- 1 Kokkonen Jouko. 2008. *Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. Bibliotheca Historica 119. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 148–153, 161–165 ja 221–222. Vasara Erkki. 1997. *Valkoisen Suomen urheilivat soturit. suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939*. Bibliotheca Historica 23. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, s. 697–701.
- 2 Koukku, Ei sanoja, tekoja vain, *Helsingin Sanomat* 10.12.1939.
- 3 Ohi, Suomalainen sisu, *TUL* 9.1.1940. ”Vaikka verinen naapuri peittoaisi meidät niin pieniksi palasiksi, että ’kukko nokkisi joka kappaleen’, emme hellitä sittenkään. Me taistelemme loppuun saakka ja lopun jälkeenkin, jos tarvitaan, kuten pääministerimme sanoi.”
- 4 Pojat kansan urhokkaan! *Suomen Urheilulehti* 22.12.1939.
- 5 Nyt näemme, mitä hiihtotaito merkitsee! Ryssäkin harrastaa hiihtoa – paperilla – urheilijat iskujoukkoina, *Suomen Urheilulehti* 22.2.1940.
- 6 Heikkinen Antero. 1981. *Kansallisurheilun suuri nousu. Suomen hiihtourheilun laajuus, yhteiskunnalliset tavoitteet ja merkitys 1918–1940*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no 82. Helsinki: LTS s. 209.

- 7 Elna Tamminen, Liikuntakasvatus on maanpuolustuksen tuli, *Kisakenttä* 3/1940.
- 8 Allen E. John B. 2007. *The Culture and Sport of Skiing from Antiquity to World War II*. Amherst: The University of Massachusetts Press, s. 276–280. ”Yet, at the very end, the Finns relied on ancient type of equipment to see them through a modern war in the snow. They could not win the war alone and had to sue for peace. But the spectacle of the iron and steel monsters of Soviet military might opposed by those ancient and well-tried, even homemade, traditional skis, is one the astounding images of skiing’s long history.” (s. 280)
- 9 Kokkonen Jouko. 2007. Oikeitten olympiakisojen maa. Teoksessa Tikander Vesa–Viita Ossi (toim.) *Sadan vuoden olympiadi. Suomalaisen olympialiikkeen historia*. Helsinki: Suomen Olympiakomitea ja WSOY. s. 133–134.
- 10 Viita Ossi. 2003. *Hymyilevä Hannes*. Helsinki: Otava, s. 334–341. Kokkonen 2008, s. 223–224.
- 11 Pallokentän juhlassa läsnä noin 8000 henkeä, *Helsingin Sanomat* 22.7.1940.
- 12 Haavekiset – kansallisen urheilumme merkkipaalu, *Suomen Urheilulehti* 22.7.1940.
- 13 Kolme urheilukansaa, *Uusi Suomi* 7.9.1940.
- 14 M. J., Pyrähdyksiä historiallisella stadionilla, *Suomen Urheilulehti* 9.9.1940.
- 15 Kokkonen Jouko. 2000, *Hakkaa päälle! Ruotsi-ottelu – Finnkampen*. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi XX. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura, s. 21.
- 16 ”Jokainen urheilun ystävä olisi suonut Suomelle olympialaiset”, *Helsingin Sanomat* 28.7.1940.
- 17 Turunen Joonas. 2013. *Kolmimaaoittelusta uuteen urheilevaan Eurooppaan? Suomen ja Saksan urheiluyhteistyö 1940–1942*. Poliittisen historia pro gradu. Helsingin yliopisto, s. 22–30. Toisaalta saksalaislehdet rikkoivat Turusen mukaan propagandaministeri Joseph Goebbelsin antamaa ohjeistusta keskittyä raportoinnissaan vain urheilutuloksiin kirjoittamalla suomalaisista sotaveteraaneista.
- 18 Wijk Johnny. 2006. *Idrott, krig och nationell gemenskap: om riksmarscher, fältsport och Gunde-feber*. Höör: Östlings Bokförlag Symposion, s. 119–120. Kampanjan muita lajeja olivat pyöräily, hiihto, uinti ja voimistelu.
- 19 Mts. 2005, s. 305–317.
- 20 Niku-Paavola Lauri–Seppänen J. 1941. *Me marssimme. Kuvateos Suomen ja Ruotsin välisestä marssimaaoittelusta v. 1941*. Porvoo: WSOY.
- 21 M. J., Pyrähdyksiä Suur-Suomen ääriviivoilla, *Suomen Urheilulehti* 10.9.1941.
- 22 Olavi Alhainen, Suomalaista kilpailuhalua, *Suomen Urheilulehti* 9.2.1944.
- 23 Toivo Aro, Salainen aseemme, *Urheilu* 17.12.1941. ”Vihollisen orjalaumoille samoin kuin itse orjain isännillekin meidän salainen aseemme pysyy salaisena ja käsitteettömänä. Mutta me sen tiedämme ja tunnemme. Se on juuri tuo vuosisatojen takaa perimämme, suurten sotain, vaikeain vainovuosien, onnellisten itsenäisyysvuosien, suurten rauhan- töiden, uljaitten urheiluvoittojenkin kasvattama isäin henki.”
- 24 Olli, Kun Novovodkassa juostiin maailmanennätys, *Urheilu-Kuvasto* 2/1943.
- 25 Anneli Kokkola, Erkki Koponen – Suomen nopein taidemaalari. *Taidetta ja tehdasurheilua. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2005*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä, s. 213–218.

- 26 Suururheilijaimme muisto, *Suomen Urheilulehti* 21.10.1942.
- 27 Korpisoturi, Sankarivainajat, *Suomen Urheilulehti* 17.5.1944.
- 28 Hentilä Seppo. 1982. *Suomen työläisurheilun historia I. Työväen Urheiluliitto 1919–1944*. Helsinki: TUL, s. 519. Nopeusennätyksiä Salpausselällä, *Suomen Urheilulehti* 1.3.1944. Silvennoisen loppukiri Puijolla oli muille ylivoimainen, *Suomen Urheilulehti* 22.3.1944.
- 29 Vrt. Hentilä 1982, s. 519.
- 30 Koukku (Lauri Nurmi), Välähdyksiä matkan varrelta, *TUL* 8.9.1942.
- 31 Sulo Kolkka, Urheilutoveruus aseveljeyttä sodan ja rauhan aikana, *Hakkapeliitta* 27/1942.
- 32 Tukholman olympiakisat taitekohta Suomen urheilun historiassa. Suomen itsenäisyystaistelu alkaa. *Suomen Urheilulehti* 8.7.1942.
- 33 M. J. Pyrähdyksiä 30:n vuoden takaisilla taistelukentillä, *Suomen Urheilulehti* 8.7.1942.
- 34 Ryssät rakentaneet urheilukentille kunniaportit, mutta itse kentät on jätetty hoidotta! *Suomen Urheilulehti* 15.10.1941.
- 35 TK-mies Pauli Myllymäki, Urheilun asema Neuvosto-Karjalassa, *Urheilu-Kuvasto* 3/1943.
- 36 Sota-ajan maaottelut, piirros *TUL* 13.2.1940. Jukola 1943, s. 236. Jukolan kirjoituskoelman sota-aikaa käsittelevien kirjoitusten pääotsikko on ”Suuri maaottelu”.
- 37 Kokkonen 2008, s. 261–265.
- 38 Lauri Pihkala, Urheilumme kriisi, *Urheilun Kuva-Aitta* 2 / 1951.
- 39 Majja Länsimäki, Suomalainen sisu, www.kotus.fi/index.phtml?s=1025 (12.3.2014).
- 40 Esim. Harri Koskinen, Urheilussa on syytä olla nöyrä, *Turun Sanomat* 17.8.2004.